اقتصاد ایران

ارس منطقه‌ای با تفکر اجرایی ۱۲

بورس

کاهش تقاضای طلا در خاورمیانه . ۱۳

اقتصاد جهان

روغن نخل مهم می‌شود ۱۴

اقتصاد جهان

تحول در سیستم بانکی ایتالیا ۱۴

وزیر امور اقتصادی و دارایی:

امسال نرخ تورم بیش از ۱۲ درصد نمی‌شود

امیر لعلی

روز گذشته هفدهمین همایش بانکداری اسلامی بدون حضور ابراهیم شیبانی رئیس کل بانک مرکزی برگزار شد. شیبانی که در سفر حج به سر می‌برد، امسال برخلاف ۱۲ سال گذشته که مرسوم بوده است رئیس کل بانک مرکزی گزارشی جامع از وضعیت اقتصادی کشور ارائه دهد، امکان ارائه این گزارش را از دست داد و اگر چه دانش جعفری در حاشیه این کنفرانس با خبرنگاران گفت‌وگو کرد.

...

■ خرید اوراق مشارکت دولتی توسط بانک مرکزی در بازار ثانویه

وزیر امور اقتصادی و دارایی در مراسم افتتاحیه این همایش گفت: مهمترین ویژگی بانکداری اسلامی، حذف بهره از مناسبات پولی و جایگزینی روش‌های مشارکتی در تقسیم سود و زیان است. وی افزود: در عقود مشارکتی، نرخ سود سپرده براساس نرخ سود واقعی پروژه و پس از اتمام آن محاسبه می‌شود که این روش با شیوه محاسبه سود در نظام بانکی متعارف متفاوت است. وی با اشاره به تفاوت‌های دیگر میان بانکداری بدون ربا در ایران و نظام بانکداری متعارف ادامه داد: در بانکداری بدون ربا بانک‌ها وکیل سپرده‌گذار هستند و حق‌الوکاله مشخصی برای ارائه خدمات دریافت می‌کنند. در بانکداری بدون ربا به دلیل آنکه عقود حالت کوتاه‌مدت ندارند، بانک‌ها عملاً وارد حوزه سرمایه‌گذاری و حضور در بازار سرمایه می‌شوند، اما در بانکداری متعارف بانک‌ها وظیفه واسطه‌گری مالی در کوتاه‌مدت را بر عهده دارند. دانش جعفری وظیفه بانک مرکزی در نظام بانکی متعارف را حفظ ارزش پول و اداره وجوه و گردش پول عنوان کرد و افزود: در بانکداری متعارف بانک مرکزی برای انجام این کار از ابزارهای غیرمستقیم پولی استفاده می‌کند ولی در بانکداری اسلامی بانک مرکزی علاوه بر این اهداف، تحقق قسط و عدل را نیز بر وظایف خود اضافه کرده است. وزیر امور اقتصادی و دارایی در خصوص تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا گفت: با توجه به شرایط حاکم بر کشور در دهه ۶۰، براساس این قانون از نظام بانکی انتظار می‌رفت در جهت تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های دولت مساعدت کند که این تکلیف نه در نظام بانکداری متعارف دنیا و نه در نظام بانکداری اسلامی سایر کشورها وجود نداشته و موضوع جدیدی بود. وی گفت: با تصویب این قانون ابزارهای تخصیص اعتبار به عقود مشخصی محدود شد که پاسخگوی نیازهای اعتباری و رو به افزایش کشور نبود. در زمینه سیاستگزاری‌های پولی نیز استفاده از ابزارهای نظام بانکی متعارف مانند عملیات بازار باز و تغییر نرخ تنزیل با مشکلاتی مواجه شد که دلیل آن وجود شبهه ربوی بودن این ابزارها بود. وی تصریح کرد: برای رفع ابهام ربوی بودن این ابزارها سعی شد از ابزارهای مستقیم پولی در بانکداری اسلامی استفاده شود که در همین راستا شاخص‌هایی مانند تعیین سهم و سقف اعتبارات است، حداقل و حداکثر سود بانکی و سهم عقود مورد استفاده قرار گرفت. وی اضافه کرد: در اوایل انقلاب و قبل از تصویب قانون بانکداری بدون ربا، خرید دین جایگزین روش تنزیل مجدد شد و مشکل شرعی تنزیل مرتفع شد، اما با این وجود سهم خرید دین در کل عملیات بانکی ناچیز و کمتر از ۰/۱ درصد بود. وزیر امور اقتصادی و دارایی اظهار داشت: با وجود محدودیت‌ها و مشکلاتی که بانکداری بدون ربا در سال‌های اخیر با آن مواجه بود، سهم قابل ملاحظه‌ای از نقدینگی از طریق سپرده‌های بانکی جمع‌آوری شد و بانک‌ها بخش قابل توجهی از منابع مالی بخش‌های زیربنایی و تولیدی کشور را تامین می‌کنند. وی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به آمارهایی از سیستم بانکی کشور گفت: براساس آخرین آمار، سهم سپرده‌های بانکی از نقدینگی به ۹۴ درصد رسید که نتیجه اعتماد عمومی به بانک‌ها است. سهم تسهیلات بخش خصوصی از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها به ۸۷ درصد رسید. از طرف دیگر ۳۵ درصد تسهیلات بانکی در قالب فروش اقساطی، ۲۵ درصد در قالب تسهیلات مسکن، ۵/۶ درصد مضاربه، ۷/۱ درصد عقود مشارکت مدنی و ۵/۱ درصد در قالب عقد سلف اعطا شده است که ۶۰ درصد اعطای تسهیلات بانکی در قالب عقود فروش اقساطی و مسکن صورت گرفته است. دانش جعفری اظهار داشت: در حال حاضر چالش‌های مهمی در نظام بانکی وجود دارد که مهمترین آن ضعف در طراحی ابزارهای متنوع برای پاسخگویی به نیازهای مالی و اعتباری کشور است. به عنوان مثال یکی از ابزارهای تامین مالی در نظام بانکی متعارف اعتبار در حساب جاری است که حدود ۱۴ درصد تسهیلات قبل از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا مربوط به این نوع تسهیلات بود که پس از تصویب این قانون متوقف شد. وی ادامه داد: نتیجه توقف این تسهیلات این بود که فعالان اقتصادی نیازهای خود را به بخش غیررسمی انتقال دادند. وی تاکید کرد: به نظر می‌رسد در حال حاضر امکان انطباق اینگونه تسهیلات با موازین شرعی - همان گونه که مشکل خریدهای الکترونیکی برطرف شد - وجود دارد. وی خاطرنشان ساخت: درخصوص معاملات آتی در بورس‌های کالایی نیز با محدودیت‌هایی مواجه هستیم. وزیر امور اقتصادی و دارایی خاطرنشان کرد: از برنامه سوم توسعه به بعد بحث اوراق مشارکت بانک مرکزی مطرح شد و هدف از آن جایگزینی عملیات بازار باز در نظام متعارف بانکی بود که در این ارتباط موفقیت‌هایی صورت گرفت و نقش قابل توجهی در کنترل نقدینگی اعمال شد، ولی هزینه سنگینی از اجرای این عملیات متوجه بانک مرکزی شد. وی افزود: خرید و فروش اوراق مشارکت دولتی توسط بانک مرکزی در بازار ثانویه جایگزین مناسب‌تری نسبت به اوراق مشارکت بانک مرکزی است، زیرا کم یا زیاد شدن و خرید و فروش در بازار ثانویه هدف اصلی یعنی کنترل نقدینگی را به دنبال دارد، ضمن آنکه هزینه‌ای برای بانک مرکزی نخواهد داشت. دانش جعفری میزان استفاده از خرید دین در عملیات بانکی را محدود اعلام کرد و افزود: بخش دیگر اهداف نظام بانکداری بدون ربا رعایت قسط و عدالت است که با وجود تورم به عنوان عامل اصلی و آسیب‌رسان به توزیع ثروت در جامعه عمل می‌کند و سبب کاهش نرخ واقعی سود سپرده‌ها می‌شود. وی با بیان مطلب فوق افزود: بدون کاهش تورم نمی‌توان به هدف رعایت قسط و عدالت رسید. به طوری که حتی در برنامه چهارم توسعه کاهش همزمان نرخ تورم و نرخ سود بانکی در دستور کار قرار دارد و به تصویب نیز رسیده است. وزیر امور اقتصادی و دارایی تصریح کرد: در نظام بانکداری بدون ربا باید سازوکارهایی اتخاذ و پیش‌بینی شود که امکان استفاده از تسهیلات بانکی را برای اقشار ضعیف درآمد توسط صنایع کوچک و نوپا و کسانی که از سابقه قبلی قوی در پرداخت تسهیلات برخوردار نیستند، به وجود آید. دانش جعفری فعالیت بنگاه‌داری و سرمایه‌گذاری بانک‌ها را در تضاد با اصل ۴۴ قانون اساسی دانست و افزود: این فعالیت‌ها برای انجام عملیات واسطه‌گری مالی که متضمن فعالیت‌های مستقیم سرمایه‌گذاری است، توسط بانک‌ها به وجود آمده که در حقیقت سازوکارهای مناسب و سیستم قوی در این رابطه وجود نداشته است. وی نظارت در نظام بانکی را دارای محدودیت و ضعف دانست و افزود: به عنوان مثال بسیاری از عقود جعاله و بازپرداخت اصل سود و اصل تسهیلات و سود آن بدون توجه به عقود جعاله صورت می‌گیرد. دانش جعفری مشکلات موجود در نظام بانکداری بدون ربا را خارج از نظام بانکی و درون نظام بانکی دانست و گفت: از مشکلاتی که خارج از نظام بانکی می‌توان به آن اشاره کرد، بدهی‌های دولت به نظام بانکی، نرخ‌های سپرده قانونی بالا و وضعیت تورم که در سال‌های گذشته نسبت به متوسط جهانی بالاتر بوده است. وی تصریح کرد: مشکلاتی که از درون نظام بانکی جاری است، شامل ضعف نظارتی در سیستم بانکی، فقدان سازوکارهای مناسب و هزینه بالای سیستم اداری بانک‌ها است که باید به آن توجه شود تا با توجه به اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی که بانک‌ها باید در شرایط رقابتی به بانک‌های خصوصی تبدیل شوند، وارد شویم. وی در پایان بر ضرورت ایجاد مهندس مالی جهت تحقق اهداف و ابزارهای مالی تاکید کرد.

عکس جای خالی شیبانی رییس کل بانک مرکزی را نشان می‌دهد برای اولین بار رییس بانک مرکزی در همایش سالانه بانک داری اسلامی شرکت نکرد

■ تورم افزایش می‌یابد

در حالی که نرخ تورم در حال حاضر حدود ۱۰/۳ درصد اعلام شده است، دانش جعفری در پاسخ به شرق اعلام کرد که دولت نیز از رشد نقدینگی که می‌تواند منجر به رشد تورم شود نگران است. دانش جعفری همچنین درخصوص پیش‌بینی تورم در سال جاری اظهار کرد که تورم همچنان زیر ۱۲ درصد باقی خواهد ماند. این گفته وزیر اقتصاد به این معناست که تورم بیش از ۱/۵ درصد افزایش نخواهد یافت. وزیر امور اقتصادی و دارایی اعلام کرد: براساس آخرین آمار بانک مرکزی، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی در سال جاری تاکنون به ۵/۴ درصد رسیده است و پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال جاری به ۵/۷ درصد برسد.

> **خلاصه گزارش**
>
> **۱- سهم سپرده‌های بانکی از نقدینگی به ۹۴ درصد رسید که نتیجه اعتماد عمومی به بانک‌ها است. سهم تسهیلات بخش خصوصی از کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها به ۸۷ درصد رسید.**
>
> **۲- سال‌های گذشته تاثیر رشد نقدینگی بر تورم ۰/۹ درصد بود در حالی که هم‌اکنون رابطه حدود یک به یک نقدینگی و تورم وجود ندارد و نشان می‌دهد که تولید کشور متنوع و فراگیر شده است، تولید ناخالص داخلی افزایش یافته و سیاست مالی دولت کارآمدتر شده است.**

دانش جعفری گفت: رشد تولید ناخالص داخلی براساس آمار در حال حاضر ۵/۴ درصد، نرخ رشد اقتصاد بدون نفت ۶ درصد، رشد بخش کشاورزی ۶ درصد، صنعت و معدن ۶/۷ درصد، بخش نفت ۰/۶ درصد و بخش خدمات ۵/۶ درصد است. دانش جعفری در پاسخ به سئوال شرق با اشاره به مدل محاسبه تورم توسط بانک مرکزی گفت: این الگو مختص ایران یا امروز و دیروز نیست یک الگوی جهانی است که مورد قبول سازمان‌های اقتصادی جهانی نیز است. دانش جعفری گفت: نرخ تورم حدود ۵۰ درصد سال‌های گذشته هم براساس مدل یاد شده (شاخص لاسپیرز در محاسبه تورم) بود، همچنین نرخ تورم ۱۲/۱ درصدی سال گذشته هم براساس همین الگو محاسبه شده است. دانش جعفری گفت: سال‌های گذشته تاثیر رشد نقدینگی بر تورم ۰/۹ درصد بود در حالی که هم‌اکنون رابطه حدود یک به یک نقدینگی و تورم وجود ندارد و نشان می‌دهد که تولید کشور متنوع و فراگیر شده است، تولید ناخالص داخلی افزایش یافته و سیاست مالی دولت کارآمدتر شده است. دانش جعفری افزود: سال گذشته با وجود رشد ۷ درصدی واردات کل، رشد ۵۰ درصدی صادرات غیرنفتی هم اتفاق افتاد که نشان می‌دهد خواستار افزایش درآمد غیرنفتی هستند. دانش جعفری گفت: افزایش قیمت انرژی یک شمشیر دولبه برای ایران است زیرا افزایش قیمت آن باعث افزایش هزینه تولید کالاهای دیگر مانند آهن و فولاد می‌شود که ۳۰ درصد هزینه نهایی آن مربوط به مصرف انرژی است بنابراین آهن وارداتی گران‌تر است. وزیر امور اقتصادی و دارایی گفت: سالانه ۶ میلیون تن آهن وارد کشور می‌شود که افزایش قیمت انرژی باعث افزایش هزینه واردات و سپس افزایش قیمت تمام‌شده ساختمان می‌شود. دانش جعفری گفت: در صورت پرداخت بدهی دولت و شرکت‌های دولتی به بانک‌ها که رقم ۴۳ تریلیون ریال است، قدرت تسهیلات‌دهی بانک‌ها افزایش پیدا می‌کند. وزیر امور اقتصادی و دارایی افزود: میانگین نرخ سود سپرده‌های خصوصی ۱۲ تا ۱۳ درصد در بانک‌های دولتی و تا ۱۷ درصد در بانک خصوصی است بنابراین یک بانک کارآمد با فعالیت اقتصادی کارآمد می‌تواند درآمد داشته باشد. وزیر امور اقتصادی و دارایی گفت: اگر کارکرد نظام بانکی بر مبنای عدالت اقتصادی نباشد چالش‌های بسیار زیادی برای اداره راه برای کشور در ارتباط با سیستم بانکی ایجاد می‌شود. وی گفت: یکی از جهت‌گیری‌های نظام بانکداری ایران کارکرد یا رویکرد توزیعی و اجرای قسط و عدل است. وی با اشاره به توسعه منطقه‌ای به عنوان یکی از برنامه‌های دولت گفت: دستیابی تمام مناطق کشور به مواهب سیستم بانکی و عدم تمرکز این مواهب در نقاط خاص از کارکردها و رویکردهای عدالت است که باید به دنبال اجرای این روش باشیم. وی درخصوص اینکه نرخ سود بانکی در نرخ تورم تاثیرگذار است یا بالعکس گفت: این موضوع بحث علیت است و هر دو اظهار وجود می‌کنند. وی افزود: کاهش هزینه تمام شده کالاها در دستمزد، پول، سرمایه و هزینه تولید محصول در کاهش نرخ تورم موثر است اما لازمه این کار برخورد با بازارهای انحصاری است. دانش جعفری با تاکید بر اصلاح ساختار بازارهای انحصاری گفت: سیاست دولت براساس صحبت‌های رئیس جمهور کاهش نرخ سود بانکی است که برای این منظور لازم است، مکانیسم‌های علمی مورد نظر رعایت شود. وی ادامه داد: کاهش نرخ تورم به عنوان یک سیاست محوری برای کشور مطرح است که کاهش نرخ سود بانکی نیز همگام با آن کاهش می‌یابد. دانش جعفری درخصوص سودآوری یا غیر سودآوری کاهش نرخ سود بانکی برای بانک‌های خصوصی گفت: بازار پولی و مالی کشور دچار انحصار شده است. بنابراین در این بازار چنانچه عملیات بانکی و کاهش نرخ سود برای بانکی سودآوری نداشته باشد از بازار خارج می‌شود و این موضوع برای بنگاه‌ها یک امر پذیرفته شده محسوب می‌شود. وی با تاکید بر در نظر گرفتن مصرف‌کنندگان تسهیلات بانکی گفت: سیاست شورای پول و اعتبار حفظ منابع بنگاهداران و متقاضیان تسهیلات است. وی با بیان اینکه در حال حاضر متوسط نرخ سپرده‌های بانک‌های خصوصی از ۱۲، ۱۳ درصد بیشتر نیست، تصریح کرد: مابه‌التفاوت این نرخ‌ها تا ۱۷ درصد است بنابراین امکان فعالیت اقتصادی برای این بنگاه‌ها به صورت مطلوب فراهم است. وزیر امور اقتصادی و دارایی اضافه کرد: سود بانک‌های خصوصی ۳ درصد از بانک‌های دولتی بالاتر است زیرا منابع بانک‌های خصوصی گران‌تر تامین می‌شود. وی بیان کرد: اگر بانک‌های خصوصی برای به‌کارگیری نرخ سود آزاد باشند نرخ ۲۸ درصد را نیز اعمال می‌کنند. دانش جعفری درخصوص احتمال تحریم‌های اقتصادی ایران نیز گفت: سعی داریم که خواسته بحق مردم را در جهت استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای مدنظر قرار دهیم. بنابراین باید چالش‌های پیش روی این موضوع را نیز بپذیریم. وی گفت: اگر این موضوع اصل است و مردم خواهان رعایت این اصل هستند باید اقداماتی را نیز رعایت کنند. وزیر امور اقتصادی و دارایی میزان متوسط استفاده از منابع فاینانس خارجی طی سال‌های گذشته را ۳ میلیارد دلار ذکر کرد و گفت: جایگزینی برای این منابع کار سختی نیست. وی با تاکید بر اینکه ایران نمی‌خواهد از حربه انرژی استفاده کند، تصریح کرد: ایران برای اینکه بتواند کشور را اداره کند باید از منابع درآمدی خود استفاده کند. وی با بیان اینکه کشورهای دیگر نیز در قبال مسئله هسته‌ای ایران و تحریم‌ها با چالش روبه‌رو هستند، گفت: در یک برخورد منطقی طرف‌ها به تعادل خواهند رسید. دانش جعفری خاطرنشان کرد: اگر چالشی برای ایران باشد برای طرف مقابل نیز این چالش وجود دارد. وی اظهار داشت: اگر مشکلاتی در ازای دستاورد کشور برای دسترسی به انرژی اتمی و مطرح شدن ایران به عنوان یک کشور دارای انرژی اتمی وجود دارد و انرژی نیز جایگزین نفت خواهد شد باید این مشکلات را نیز پذیرفت.

■ فعالیت‌های ربوی در برخی بانک‌ها

آیت‌الله غلامرضا رضوانی عضو فقهای شورای نگهبان نیز در مراسم افتتاحیه هفدهمین همایش بانکداری اسلامی با انتقاد از برخی مکانیسم‌های موجود در نظام بانکی کشور، بعضی از این فعالیت‌ها را در تضاد با قانون بانکداری بدون ربا دانست. وی گفت: اخیراً گزارش شده است برخی بانک‌ها برای رفاه حال مشتریانی که از بانک‌ها تسهیلات گرفته و قادر به عمل به تعهدات قانونی خود برای بازپرداخت تسهیلات نیستند، تسهیلات جدیدی پرداخت می‌کند تا نسبت به تسویه تسهیلات قبلی اقدام کنند. وی افزود: این عمل با نظام بانکداری بدون ربا سازگار نیست، زیرا منبع تسهیلات جدید پول مشتری دیگر است. عضو فقهای شورای نگهبان در بخش دیگری از سخنان خود گفت: نظام بانکداری جمهوری اسلامی ایران افتخار دارد که توانسته «ربا» را حذف و بانکداری بدون ربا را اجرا کند. رضوانی افزود: نظام بانکداری اسلامی که در ایران اجرا می‌شود با نظام بانکی دنیا فرق دارد. وی ادامه داد: نظام بانکی جهان بر پایه «وام» است که در آن نظام، بانک پولی را که می‌گیرد مالک می‌شود، در حالی که نظام بانکداری اسلامی برپایه تسهیلات است که بانک به‌عنوان وکیل سپرده‌گذاران، پول آنها را به مشتریان دیگر تسهیلات می‌پردازد و آن هم براساس عقود اسلامی است. وی تاکید کرد در نظام بانکداری اسلامی نه بانک به‌عنوان وکیل و نه تسهیلات گیرنده مالک پول نمی‌شود، بلکه مالک پول همان سپرده‌گذار است و به‌عنوان عقود اسلامی در اختیار عاملان اقتصادی قرار می‌گیرد. رضوانی افزود: ماهیت نظام بانکی کشور با نظام بانکداری در دنیا متفاوت است، زیرا در نظام بانکداری غیراسلامی بانک و مشتری هر دو مالک پول هستند. اما در نظام بانکداری اسلامی بانک پول را به وکالت از مردم از سپرده‌گذاران دریافت می‌کند و آن را به‌عنوان دست عامل و از طریق عقود اسلامی به متقاضیان، پرداخت می‌کند. وی تاکید کرد: متقاضیان پس از دریافت وجوه، براساس قرارداد از آن برای فعالیت‌های اقتصادی استفاده می‌کنند. عضو فقهای شورای نگهبان در پایان گفت: اگر دریافت‌کنندگان تسهیلات به درستی بدانند که وجوه دریافتی متعلق به مردم است که به امانت در اختیار بانک‌ها قرار می‌گیرد، بسیاری از مشکلات بازپرداخت این تسهیلات به بانک‌ها برطرف خواهد شد.

■ مخالفت با مصوبه شورای پول و اعتبار

مدیرعامل بانک پارسیان نیز در حاشیه این همایش گفت: بانک‌های خصوصی بالاجبار به دستورات بانک مرکزی عمل می‌کنند اما این امر نشانگر صحیح بودن آنها نیست. عبدالله طالبی افزود: عمل کردن بانک‌های خصوصی به دستورات دولت نشانگر درست بودن دستورات نیست. وی گفت: خود به شخصه مخالف این کاهش دستوری هستم چون دارای وجاهت شرعی و قانونی نیست اما مجبور به اجرا هستیم. طالبی ضمن ابراز تاسف از انتقادات نسبت به اخذ قسط زیاد از گیرندگان تسهیلات گفت: این موضوع را کذب کامل اعلام می‌کنم و نباید این تهمت‌ها به سیستم بانکی خصوصی و دولتی زده شود.

تولد یک تشکل کارشناسی

عطاالله هاشمی: وقتی از ورای پنجاه و هشت سال سابقه تاریخی به دستاوردهای اقتصادی و عمرانی و رفاهی کشور نگریسته شود، وقتی از ورای شصت سال قانون‌مندی و قانون‌مداری به روند دخل و خرج کشور در امور عمرانی و به بیان بهتر به نظم‌دهی آنچه به دست آوردیم و آنچه هزینه کردیم و چگونه هزینه کردیم و راندمان کار چه بود، توجه شده نام سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور / سازمان برنامه و بودجه سابق می‌درخشد یا حداقل به ذهن می‌رسد که او چنین مسئولیت و وظیفه‌ای بر عهده داشته است. فارغ از اینکه آیا این وظیفه به خوبی ایفا شده، یا خیر یا نقاط ضعف و قوت آن چیست و آیا او در ادای وظیفه مستقل بوده است یا متاثر، باید اذعان کنیم که در این شصت سال تجربه و سابقه و پشتوانه عظیمی از اصول مدارک و تحلیل‌ها، گزارش‌ها و مهم‌تر از همه متفکران و کارشناسان زبده‌ای در عرصه اقتصادی و فنی و مدیریت در آن سازمان پا به عرصه موجودیت نهادند که حقاً موجودیت‌شان در همه ابعاد مغتنم است. با این مقدمه اجازه می‌خواهم عرض کنم که بدون شک سازمان یاد شده خاستگاه نخبگان و خبرگان عرصه سیاست‌های فنی و اقتصادی این مرزو بوم است. لازم است بدانیم که این نخبگان اقتصادی از گذشته تاسیس سازمان شاخ در شاخ دولت و سیاستگزاری‌های جهت‌دار مایل به غرب و شرق او داشته و همواره به عنوان مرجعی مطمئن بر انحرافات اقتصادی برمی‌آشفته‌اند. تدوین معیارها و موازین فنی و اقتصادی برای برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و اجرا با موجودیت این اشخاص زبده و این سازمان عجین و شناخته شده است و بدون آن گویا معیارها و روابط رنگ و بوی خاص فنی خود را ندارد و دلچسب نیست و جاذب نیست و جا نمی‌افتد و پختگی خاص ندارد و گویا موقت است و غیرقابل اجرا. مقصودم از نگاشتن این سطور نشان دادن وجود موقر و ارزشمند این نخبگان وابسته به این سازمان و این فرهیختگان برآمده از سنگ زیرین آسیای زمانه است که آب‌دیده تجربیات‌اند، با وجودی بی‌ریا و مخلص در راه خدمتگزاری به این مرز و بوم کهن. به این بسنده نمی‌کنم و ادعا می‌کنم که بیش از ۲۰ درصد مدیران و کارشناسان زبده بخش خصوصی و بخش دولتی گذر از کادر تشکیلاتی در این سازمان داشته‌اند و آموزه‌ها و نشریات و ضوابط این سازمان تفکرات آنها را شکل و جهت داده و شاید هم غنا بخشیده است. با این توصیف پیشینه، باخبر شدیم که تشکلی از این فرهیختگان و مدیران گذشته و حال این سازمان تحت نام خبرگان برنامه‌ریزی تاسیس یافته و بر این تصمیم‌اند که بار تجربی گرانقدر خود را در توضیح و جهت‌دهی و اعلام نظر نسبت به جریان‌ها و مسائل اقتصادی کشور به خدمت گرفته و ارائه نمایند.

تشکل تازه تولدیافته یک NGO کاملاً غیرسیاسی و غیرتجاری معرفی شده و انشاءالله با نظرات کارشناسانه محض که امیدواریم از آن به سمت و خط و سو تعبیر نشود و واقعاً نیز هیچگاه سمت و سو نپذیرد بتواند این مجموعه کارشناسی را در راه کمک به رفاه و آرامش و بالندگی میهن عزیزمان به کار گیرد و به عرضه خدمات بازهم ارزنده‌تر نائل آید.

تفسیر اقتصادی

نگاهی به پیش‌نویس اصلاح قانون کار

از شناسنامه‌های کار تا شفافیت بازار

مهدی ایجی

قانون کار و قانون تجارت هر جامعه‌ای پس از قانون اساسی، از مهمترین و کلیدی‌ترین قوانین محسوب می‌شود. قانون کار قانونی است که به تعیین روابط بین کارگر و کارفرما می‌پردازد و تعیین حقوق و تکالیف طرف عرضه نیروی کار و طرف تقاضا در اقتصاد هر کشور را بر عهده دارد. همین امر نشانگر اهمیت دقت نظر بیشتر در تنظیم مواد قانونی و نیز بازنگری در این قانون در جهت رفع نقص‌ها و کاستی‌های آن است. ماهیت قانون کار در هر جامعه‌ای می‌تواند بیانگر نوع نظام اقتصادی حاکم بر آن جامعه باشد؛ بدین معنا که جهت‌گیری عرضه‌محور یا تقاضامحور نیروی کار بیانگر نوع خاصی از نظام اقتصادی است. متاسفانه به‌رغم تغییراتی که در دورانی از تاریخ اقتصادی و حقوقی کشور بر این قانون رفته است، هنوز هم حرف و حدیث‌های بسیاری پیرامون قانون مذکور وجود دارد؛ به نحوی که عده‌ای معتقدند این قانون بیشتر طرف کارفرما و عده‌ای دیگر معتقدند که قانون مذکور بیشتر طرف کارگران را مدنظر قرار داده است. به نظر می‌رسد که فارغ از هر کدام از این جهت‌گیری‌ها، به این قانون اشکالاتی وارد است که در جای خود می‌تواند هر دو طرف اقتصاد یعنی کارگر و کارفرما را متضرر نماید؛ بدین معنا که شامل عدم شفافیت‌هایی است که می‌تواند ریسک تقاضای نیروی کار را برای کارفرما و نیز پیدا کردن شغل مناسب را در طرف عرضه نیروی کار افزایش دهد. از منظر اقتصاددانان نهادگرا، نهادهای متولی بازار کار که دارای وظیفه مهم کاهش ریسک هستند، می‌توانند در انجام وظایف خویش دچار چالش‌های بزرگی شوند. طبیعی است که افزایش ریسک تقاضای نیروی کار باعث کاهش رقابت‌پذیری در این بازار شود و به هزینه‌های معاملاتی (هزینه‌های نظارت، سنجش و ارزیابی) بیفزاید که خود عاملی در جهت افزایش سطح عمومی دستمزدها و نیز تورم محسوب می‌شود. در این شرایط دستمزدها برابر با ارزش واقعی نیروی کار نخواهد بود و عملاً فضای غیررقابتی در اقتصاد حاکم خواهد شد. در این نوشتار، با توجه به مقدمه فوق و با توجه به ارائه پیش‌نویس لایحه قانون کار (که اخیراً مطرح شده است) نیم‌نگاهی به یکی از کاستی‌های قانون کار خواهیم داشت که در پیش‌نویس مذکور نیز به آن اشاره‌ای نشده است؛ امید است که طرح مسئله‌ای که در این نوشتار صورت می‌گیرد مورد توجه مسئولین محترم نیز قرار گیرد. نبود شناسنامه‌های کار یکی از معضلات اساسی بازار کار ایران به حساب می‌آید. این شناسنامه‌ها که به‌کارگیری آن در بسیاری از کشورهای جهان متداول و مرسوم است، تقریباً در ایران مغفول مانده و چندان مورد توجه قرار نگرفته است، همین امر باعث شده است تا کارفرمایان در فرآیند استخدام و به‌کارگیری نیروهای مورد نظر خویش با گرفتاری‌های اساسی مواجه باشند. بدین معنا که بدون وجود هیچ‌گونه شناختی و تنها با اتکا به اظهارات خود کارگر اقدام به استخدام نیروی کار کنند. همین امر باعث می‌شود تا گاهاً با کتمان‌های کارگر مواجه باشند و بعدها مجبور به پرداخت هزینه‌های گزاف خسارت وارده از سوی کارگر شوند. به عنوان مثال و برای روشن شدن موضوع، می‌توان چنین بیان کرد که ممکن است کارگری در یک شهرستان به دستورات کارفرما (در چارچوب توافقات) توجهی نکرده دستورات کارفرما را زورگویی تلقی کند و به ازای این رفتار کارفرما به وی زیان مالی و خسارت‌های دیگر وارد کند و یا اینکه کارگر دارای مشکل روحی - روانی باشد و این مسئله را در هیچ جایی اعلام نکرده باشد و پس از وارد کردن ضرر و زیان به کارفرما، ترک محل خدمت کند و به شهرستان دیگری برود و در آنجا تقاضای شغل کند؛ مشخص است که در این شرایط هیچ‌گونه سابقه مکتوبی نزد کارفرمای جدید از کارگر مورد مثال وجود نخواهد داشت و طبیعتاً همان زیان‌هایی که متوجه کارفرمای اول شده بود، می‌تواند متوجه کارفرمای دوم نیز شود و از این جهت زیان‌هایی به اقتصاد کشور وارد شود. در این شرایط بازار کار، کارگران هم دچار آسیب‌های جدی می‌شوند چرا که کارفرمایان و صاحبان سرمایه نیز به این سادگی کارگران را به کار نخواهند گرفت و یافتن شغل برای کارگران سخت می‌شود. از سوی دیگر با از بین رفتن سرمایه (ناشی از آسیب کارگر)، فرصت‌های شغلی در مجموع کاهش می‌یابد و همین امر باعث می‌شود تا به راحتی هم طرف عرضه و هم طرف تقاضای نیروی کار با چالش مواجه شوند. واضح است که از آنجا که وزارت کار و امور اجتماعی متولی تنظیم روابط کارگر و کارفرما است، می‌بایستی مسئولیت امر خطیر فوق را بر عهده گیرد و با تدابیر لازم به ابداع روش مناسب تهیه شناسنامه‌های کار بپردازد. تهیه شناسنامه‌های کار باعث می‌شود به شفافیت در اقتصاد افزوده شود و سوابق کاری و شغلی افراد از سوی مراجع ذی‌صلاح دولتی ثبت و ضبط شود تا بدین طریق بتوان به اهداف مورد نظر برای ارتقای بهره‌وری و کارآمدی بنگاه‌ها نیز دست یافت. هرچند که به نظر می‌رسد اقدام به چنین امری نیازمند نگاه بلندمدت است و به‌کارگیری سیستمی با مدیریت کارآمد و مکانیزه را می‌طلبد ولی برای بهبود شرایط اقتصادی کشور مورد نیاز است. حال که اصلاح قانون کار کشور مورد توجه کارشناسان و مدیران قرار گرفته، مد نظر قرار دادن چنین شناسنامه‌هایی می‌تواند به غنای قانون کار بیفزاید.